

KERTINĖ PARAŠTĖ

Šventė Manhattan'e – iš Vilniaus atvyksta YIVO dokumentai

1943 metais vokiečių okupuoto Vilniaus gėtė žydų poetas Abramus Suckeveris ant popieriaus skiauteles užrašė savo svajone, jog vieną dieną tada naikinami Lietuvos žydų buties ir kultūros dokumentai vėl išvys dienos šviesą ir sugrįš pas jo gentainius.

Šių metų sausio 31 dieną poeto svajonė įsikūnijo New York'o 68-os gatvės sinagogoje. Vilniuje 1925 metais įsteigtas ir dabar New York'e veikiantis YIVO žydų tyrimo centras šventiškai paminėjo naujusius YIVO prieškarinio archyvų siuntos atvykimą į Ameriką. Dabar jau visi vilniškiai YIVO dokumentai persikėlė į New York'ą restauravimui ir mikrofilmavimui.

Ta proga dabar Izraelyje gyvenančiam Abramui Suckeveriui buvo simboliškai įteikta Simono Dubnovo vardo kultūrinė premija už poeto didvyrišką vaidmenį mirties akivaizdoje, gelbėjant tuos dokumentus nuo sunaikinimo, ir už jo įnašą į jidiš kalbą rašomą literatūrą. Dabar Izraelyje gyvenantis 82-metis Suckeveris šventėje dalyvauti negalėjo. Kalbų metu buvo prisiminta jo draugystė su Kaziu Boruta ir Ona Šimaite bei kiti jam talkininkavę lietuviai.

YIVO centro direktorius Alan Nadler dokumentų ištaisojimą ir sugrąžinimą pavadino „moderniosios žydų istorijos stebuklu“. Paminėjęs, kad dokumentus perkelti padėjo daugelis žmonių, jis tarp kitų padėkojo ir Lietuvos prezidentui Algirdui Brazauskui bei premjerui Adolfui Šleževičiui už paramą.

„Ši diena būtų buvusi neįmanoma be Lietuvos valstybinės bibliotekos Judaikos skyriaus vadovės Firos Bramson“, kalbėjo Nadler'is. Ji pirmoji pradėjo tvarkyti dokumentus ir buvo pagrin-

dinė jungtis tarp YIVO ir Vilniaus.

Ponia Bramson prabilo į gausią publiką litvakiška jidiš kalba. Ir ji kalbėjo apie „simhą“ – šventę, taip ilgai lauktą laimės akimirką. Tie dokumentai, pabrėžė ji, nėra popieriai, bet „mūsų kultūros, Lietuvos Jeruzalės dalis“ – tos kultūros, kurią žudė „rudasis ir raudonasis maras“. Fira Bramson šiltai prisiminė ir lietuvius, kurie padėjo gelbėti dokumentus, ypač buvusį Knygų rūmų direktorių Antaną Ulpi.

„Visus litvakus“ jautriu, poetišku jidiš žodžiu savo kultūra tausoti skatino iš Izraelio pakeliui į Kanadą New York'e sutojęs rašytojas Grigorijus Kanovičius. Prie dokumentų sugrąžinimo daug prisidėjęs autorius savo kalboje prisiminė ir savo tremtį Kazakstano stepėse bei „žydų svajonėmis ir vargais apsigirtą Vilnių“.

„Jei kas prieš dešimt metų būtų pasakęs, kad mes čia susitiksim, sukaupe YIVO archyvus, toksai žmogus būtų buvęs pavadintas psichišku ligoniu“, lietuviškai kalbėjo Valstybės archyvų centro direktorius dr. Alfonsas Piliponis. „Tai tapo įmanoma, tik tai įkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę“.

Dabar Lietuva demokratiška, atvira šalis, visi kultūrinio bendradarbiavimo apribojimai panaikinti – tęsė direktorius. Čia atvežti dokumentai tėra „ledkalnio smaigalsys“, Lietuvos archyvuose tebėra sukaupti gausūs Judaikos turtai. Užtikrinęs, kad Lietuvos bendradarbiavimas su YIVO centru nepasibaigė, Piliponis pasidžiaugė glaudesniu lietuvių-žydų bendravimu ir pakvietė Amerikos žydus lankytis Vilniuje ir studijuoti litvakų kultūrą.

Algirdas Landsbergis

Lietuviai ir imperijos mirtis

PETRAS EIKŠTYS

Jack F. Matlock, Jr. **AUTOPSY OF AN EMPIRE.** The American Ambassador's Account of the Collapse of the Soviet Union. New York: Random House, 1995. 836 puslapiai. Kaina – 35 doleriai.

Ambasadoriaus kelias

Pastarieji penkeri metai jaučiasi kaip amžinybė. Prieš penkerius metus sugriuvo Sovietų Sąjunga ir čia pat pradėjo skęsti užmaršties rūkus. Į universitetus ateinantiems studentams ir Sąjunga, ir marksizmas tebėra tik senienos, lygios dinozaurų kaulams muziejų stalčiuose. Sąjungos žlugimas daug realesnis tiems, kurių gyvenimus ji ardė. Ir jaunam studentui bus nesuprantamas tas pasitenkinimas, kurį išgyveno kiekvieną vakarą miegamajame pamatydamas mažą knygutę, kurią prieš kelis metus skubiai išleido *The New York Times* – ant jos viršelio užrašyta: „Collapse of Communism“. Čia tas pats jausmas, kurį atpaakoja maždaug to paties senumo anekdotas iš Maskvos. Prie kiosko langelio piliētis prašo *Pravdos*. Pardavėja atsako, kad *Pravdos* nėra. Klientas vėl prašo. Ir vėl. Pagaliau pardavėja jam sako: „Jei dar kartą klausai, tai gausi į snapą!“ Pirkejas sako: „Bet taip smagu girdėti jus sakant: *Pravdos* nėra!“

Tais nuostabiais ir pavojingais komunizmo žlugimo laikais JAV ambasadoriumi Sovietų Sąjungai buvo Jack Matlock. Jo knyga apie imperijos žlugimą svari, ir į švarokū kišenę netelpa. Jis kukiinasi, kad dar per anksti istorikams tyrinėti Sąjungos žlugimą, bet skaitytojui aišku, kad Sąjungos subyrėjimo istorikai neįstengs savo darbo atlikti, nepaskaite šios knygos. O lietuviui knygos skaitytojui širdį tiesiog kutens nuolat keliamas Lietuvos vardas. Jei anksčiau instinktas mus vedė teigti, kad Lietuva buvo tas akmuo, kuris apvertė Sąjungos vėžimą, tai šioji knyga tą lietuvišką įsitikinimą tik patvirtina. Knyga atsakys į kai kurias mįsles – ar buvo slapty susitarimų Maltoje? Kodėl JAV delėsi pripažinti Baltijos valstybių nepriklausomybę po sužlugusio pučo?

Matlock gimė gyvena Amerikoje nuo septynioliktosios šimtmečio. Jo protėviai keliavo į Ameriką iš pietų Anglijos, ieškodami tikėjimo laisvės, nes kaip tik tuo metu Anglijoje kvakeriai buvo persekiojami. Jack gimė 1929 metais Greensboro mieste, North Carolina valstybėje. Dar vaiku būdamas bandė išmokyti skaityti rusiškai, bet visam Greensboro mieste nebuvo rusiškai kalbančio, kuris padėtų jam išmokyti. Rusų kalba nebuvo mokoma 1946 metais Duke universitete, kurį Matlock pradėjo lankyti. Rusų kalba ir literatūra vėliau tapo dalimi Duke curriculum ir Jack pasirinko jas savo pagrindine studijų šaka. 1950 metais Jack ir neseniai už jo ištekėjusi Rebecca įstoja į Russian Institute at Columbia University. Jį baigęs dėsto Dartmouth College ir 1956-ais metais įstoja į JAV Foreign Service.

Jo pirmasis darbas yra rašymas raportų apie Sovietų Sąjungos vidinį vystymąsi. Greitai eina pakėlimai. Po dvejų metų Austrijoje ir vienerių Vokietijoje jis skiriamas postui JAV ambasadoje Maskvoje. Čia kaip tik prasideda Chruščiovo atodreki: „Rebecca ir aš apsisprendėm išeiti už diplomatinio ghetto ir bendrauti su sovietų piliečiais, nors iki tokio laipsnio, kad nestatytume jų pavojū. Bandėme visokių būdus susitikti rusus, bet paprastai po susipažinimo traukiny ar restorane kontaktas baigėdavosi, kartais su atsispašymu, kad tai nepatogu, o dažniausiai visai be pasiaiškinimo. Aišku, KGB perspėjo mūsų pažįstamus, kad su mumis daugiau nesusitikti“ (p. 9). Veikė tik du būdai: prasidėjęs pasikeitimams studentais, Matlock su žmona pradėjo kviesiti amerikiečius ir kitų tautybių studentus vakaronėms jų bute, o šie savo ruožtu atsivesdavo savo draugus. Atsivestieji buvo arba policijos agentai, arba politiniai nekonformistai, būsimieji disidentai. Sovietiniai kultūros darbuotojai, kuriems buvo leidžiama keliauti Amerikon, taip pat turėjo teisę apsilankyti prieš ir po savo kelionės. Žymūs amerikiečiai, kurie atvykdavo Maskvon kultūrinio mainų programos dėka, taip pat turėjo teisę susitikti sovietinius inteligentus. Po dvejų metų Maskvoje Jack Matlock buvo susipažinęs su keliais tuzinais rašytojų, aktorių ir teatro direktorių. Jis turėjo progos keliauti į keturiolika iš penkiolikos respublikų. Jo šeima pagauo nuo trijų vaikų iki penkių.

Kitus septynerius metus Matlock praleido Afrikoje. Jis Valstybės departamente buvo prašęs skyrimo Afrikon, nes norėjo stebėti, kaip naujos valstybės formavosi iš jau yrančių kolonijinių imperijų. Jis jautė, kad Sovietų Sąjunga pati yra imperija, ir kad tas, kas dėjos Afrikoje, gali kada nors būti pritaikoma pačiai Sovietų Sąjungai. Jos valdovai savo ruožtu būtų bandę naudotis yrančiomis prancūzų ir britų imperijomis, todėl jis manė, kad

Algis Jakštas

Atgimimo ugnis
Svencionėliai, 1988

Iš Vasario Šešioliktosios ir ją pakartojusios Kovo Vienuoliktosios semkimės stiprybės mūsų bendrai ateičiai!

būtų įdomu stebėti sovietų pastangas įtaigauti naujas valstybes. Matlock su šeima pirmiausia buvo skiriami Ghanai, tada Zanzibarui, po to perkelti iš salos į Tanzaniją. Tai buvo kaip tik tuo metu, kai sovietų įtaka atrodė beauganti. Jack stengėsi susipažinti su sovietiniais piliečiais, kurie buvo atsiųsti diplomatais, mokytojais, ar žurnalistais. Jis atrado, kad jų dauguma buvo ten tik dėl to, kad nors trumpam laikui pabėgtų nuo gyvenimo varžtų Sovietų Sąjungoje. Daugelis jų nebuvo laimingi savo gyvenime ir jų ryšiai su afrikiečiais nebuvo artimi. Jack Matlock'ui atrodė, kad jų buvimas Afrikoje buvo greičiau skiepai

prieš komunizmą, negu proga komunizmu apkrestai afrikiečius. Ateinančiame dešimtmetyje Matlock darbas tiesiogiai lietuvių Sąjungą, pirmiausia Valstybės departamente Washington'e, o tada vėl ambasadoje Maskvoje. Po prezidento Reagan'o inauguracijos Matlock vėl grįžta Maskvon ir išbūna beveik metus, kol atvyksta Reagan'o paskirtas ambasadorius Arthur Hartmann. Po to seka dvejų metų Prahėje JAV ambasadoriaus Čekoslovakijai pareigos. Tada vėl grįžta į Washington ir dirba National Security Council. Prieš pat 1986-ųjų metų Kalėdas prezidentas Reagan skiria Jack Matlock ambasadoriumi Maskvai.

Keliaujantis ambasadorius Atvykęs 1987-ųjų pavasarį ambasadoriaus pareigas perimti, jis stengiasi keliauti kuo plačiau po Sovietų Sąjungą. Jis pastebi, kad į Baltijos valstybes ambasadoriui keliauti neleido JAV nusistatymas šių valstybių įjungimą į Sąjungą nepripažinti. 1963 metais kartu su kolega Jack Perry jis buvo keliaavęs Baltijos valstybėse, ir kelionė jam paliko didelį įspūdį. Jiedu bandė pabėgti nuo Inturisto slegiančios globos ir susitikti bei pasikalbėti su žmonėmis. „Viena tema taip dažnai pasikartojo tuose pokalbiuose, kad ji ta-

(Nukelta į 2 psl.)

Iš Algimanto Kezlo fotografinių darbų rinkinio „Grižtančių penkėjų preliudijos: Lietuva – bevandis išpreliudios“.

Algimanto Kezlo fotografijų ir leidinių paroda vyko nuo šių metų sausio 20 iki vasario 11 dienos Lietuvos dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Lietuviai ir imperijos mirtis

(Atkelta iš 1 psl.)

po kelionės leitmotyvas: 'Būkit geri, negalvokit apie mus kaip rusus. Mes esame ne rusai. Mes esame estai' (ar latviai, ar lietuviai, pagal būnamą vietą). Mes tai, aišku, buvome žinoję, bet dabar supratome susirūpinimą, kuris slypėjo už teiginio. Geležinė uždanga užgniaužė tikslios informacijos srautą į abi puses. Baltijos valstybes, kaip ir kitos Maskvos pasisavintos 'tautinės respublikos', užsieniečių kaskart vis labiau buvo laikomos 'Sovietų Rusijos' dalimi. Aš, aišku, nepretendavau, kad visi amerikiečiai žinojo, kas dedasi Sovietų Sąjungos ribose. Bet aš žinojau, kad simpatija ir supratimas, kurį rodo grupėms, kurių žmogiškos teisės buvo pamintos, atstovavo tradicijai, kuri tokia sena, kaip ir mūsų kraštas" (p. 12).

„Kai keliavau Maskvon kaip ambasadorius, mano pirmoji pareiga buvo atstovauti mano kraštui ir jo interesams. Tie interesai kirtosi su daug kuo sovietų sistemoje ir sovietų vyriausybės politikoje, bet jie nesikirto su tikraisiais sovietų žmonių interesais. Mūsų tikslas buvo išvengti sovietų agresijos ir pašalinti Rytų-Vakarų įtamų pačias priežastis, ne tik simptomus. Tokia valdžia Sovietų Sąjungoje, kuri atsakytų savo pačių žmonėms ir gintų jų teises, buvo pati geriausia garantija taikiai ateičiai. Aš maniau ir tikėjaisi, kad totalitarinė sovietų imperija eventuali nuiės nuo pasaulio scenos, bet nemaniau, kad tai atsitiks čia pat. Nuo vėlyvųjų 1980-ųjų mane sovietų žurnalistai klausdavo, ar aš tikėjau, kad tie milžiniški pokyčiai, kuriuos matėme, kada nors įvyktų. Aš paprastai atsakydavau, 'Taip, aišku', ir lukterėjęs patirtį klausėju nustebebina, pridedavau, 'Ir tikiuosi, kad mano anūkas gyvens tuos pokyčius pamatyti' " (p. 16). „Galvojau, jog buvo svarbu, kad Baltijos valstybės būtų paleistos laisvėn, nes to norėjo jų žmonės ir dėl to, kad jų aneksija pažeidė tarptautinę teisę ir priimtus tarptautinio elgesio standartus" (p. 16).

Knyga yra Jack Matlock'o visa gyvenimą besitęsusių susidomėjimų šiuo nelaimingu pasaulio kampu išdava. „Aš nesiekiu parašyti galutinę Sovietijos sugriuvimo istoriją – tai yra regimai neįmanoma, būnant taip arti paties įvykio, net jei istorija gali iš viso būti galutinė. Mano pasakojimas nebandys detalizuoti visų perestroikos aspektų ar būti kronika to periodo JAV-Sovietų santykių. Aš kreipsiu dėmesį į tuos įvykius, kurie rišasi su keliais pagrindiniais klausimais: Kaip atsitiko, kad Sovietų imperija sukrito tada, kai ji sukrito?

Algimantas Kezys – iš ciklo „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos“.

Kurie buvo raktiniai įvykiai? Kas, jei iš viso kas nors, neša už tai pagrindinę atsakomybę? Kas mirė 1991 metų gruodžio 25 dieną – Sovietų imperija ar jos embrioniška palikuonė? Ar demokratiška sąjunga bet kada buvo galimybė? Ir galop, ar yra čia pamokų ateičiai arba likusiai pasaulio daliai? Mano pasakojimas [...] bus sukritusios imperijos autopsija, ne biografija. Kadangi autopsija turi užfiksuoti mirties priežastį, patologas neturi rūpintis kiekvienu svarbiu mirusiojo gyvenimo aspektu" (pp. 17-18).

Lietuva – dėmesio centre

Matlock'o knygoje Lietuva vaidina viena iš pagrindinių rulių. Pažūrėjęs į knygos vardyną atarasime, kad Lietuva turi kone dvigubai daugiau nuorodų, negu Gorbachiovas. Lietuviai skaitytojui tai irodo autorius objektyvumą... Idomu, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos įjungimo į Sovietų Sąjungą nepripažinimas yra nuolat pasikartojanti knygos tema, kuri pasirodo jau knygos pradžioje: „Jungtinės Amerikos Valstybes ir dauguma Vakarų politinių pajėgų, nors ir Sovietų Sąjungos sąjungininkės, niekad nepripažino Baltijos valstybių aneksijos teisėta. [...] Stalinas ir visi jį sekusieji (įskaitant Gorbachiovą) Vakarų nepripažinimo politika laikė nereikšmingu mažniekiu, Vakarų politikos anachronizmu, kuris kenkė tik Vakarų interesams ir eventuali turėtų būti pakeistas, kai pasidarys aišku, kad šios sienos bus pastovios visiems amžiams. Stalinas ko gero niekad net nepagalvojo, kimsdamas valstybę po valstybes

ir savo valdomą imperiją, kad valstybę, kurią jis statė, bus sudaužyta politinio žemės drebjimo iš to teritorijos ruožo, kuriuos jis gavo Adolfo Hitlerio deka" (pp. 31-32).

Lietuva iškyla ir Matlock'o pokalbiuose: „Vieno priėmimo metu Spaso namuose [JAV ambasadoriaus rezidencija Maskvoje] 1990-ais metais užsiminiau Lietuvos reikalavimą nepriklausomybės pokalbyje su sovietų ryšių ministru. Ministras aistringai reagoavo. 'Šie žmonės yra ekstremistai', jis karščiavo. 'Jie savinasi visa nuosavybę Lietuvoje. Bet ji nėra jų. Mano ministerija ten turi gamyklas. Mes už jas užmokėjome savo pinigais, ir jos priklauso mums' Patebėjau, kad aš nesu marksistas, bet prileidau, kad sovietų pareigūnai tokiais buvo, ir man buvo idomu, kaip jis gali suderinti savo pažiūtvumą... Idomu, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos įjungimo į Sovietų Sąjungą nepripažinimas yra nuolat pasikartojanti knygos tema, kuri pasirodo jau knygos pradžioje: „Jungtinės Amerikos Valstybes ir dauguma Vakarų politinių pajėgų, nors ir Sovietų Sąjungos sąjungininkės, niekad nepripažino Baltijos valstybių aneksijos teisėta. [...] Stalinas ir visi jį sekusieji (įskaitant Gorbachiovą) Vakarų nepripažinimo politika laikė nereikšmingu mažniekiu, Vakarų politikos anachronizmu, kuris kenkė tik Vakarų interesams ir eventuali turėtų būti pakeistas, kai pasidarys aišku, kad šios sienos bus pastovios visiems amžiams. Stalinas ko gero niekad net nepagalvojo, kimsdamas valstybę po valstybes

Matlock labai taikliai pastebė, kad Baltijos respublikose išsūkus Gorbachiovai ateina iš žvilgsnio į praeitį: „Per sovietų valdžios dešimtmečius viešojo kalboje reikėjo laikytis mitų, kurie sukietė tiesą ir melagystę. Buvo teigiama, kad išrinkti seimai savarakiškai įteikė prašymą dėl privilegijos įstoti į Sovietų Sąjungą. Jei ir buvo areštų po karo, tai lietiški 'klases priešus', kurie kolabo-

ravo su naciais ir vykdė karo nusikaltimus. Norėdami valdyti savo ateitį, baltai pirmiausia turėjo priekelti praeties faktus, ypač tą būdą, kuriuo jie buvo įsprauti į Sovietų Sąjungą cinišku sandėriu Hitlerio su Stalinu, o tai buvo teiginys, kurį Maskva dar vis sakė esant imperialistine propaganda" (p. 169).

Baltai išeina į priekį

Nepaprastai įdomus Matlock'o knygos dešimtas skyrius „The Balts Take the Lead". Dabar yra 1989-ieji metai. Sovietų Sąjungos Aukščiausioji Taryba dar poseidžia. Grupė Lietuvos deputatų, atstovaujančių Sąjūdžiui, išreiškia norą susitikti su JAV ambasadorium. „Kaip JAV ambasadorius aš visuomet atsisakydavau susitikti su Baltų pareigūnais, nes tokie susitikimai teigtų, kad Jungtinės Amerikos Valstybės priima Sovietų Sąjungos jėga įvykdytą Baltijos valstybių aneksiją. Tai, aišku, nereiškė, kad aš atsisakydavau susitikti su žmonėmis iš Baltijos valstybių kaip individualiai. Iš tikrųjų, norėjome tai daryti, kad parodytume mūsų dėmesį jų likimui ir pajustumė sąlygų vystymąsi. Susitikimai su privačiais individualiais nežeidė mūsų nepripažinimo politikos, kadangi tai nebuvo oficialūs susitikimai su asmenimis, turinčiais pareigas valstybėje, kurią Sovietų Sąjunga savinasi kaip sudėtinę jos respubliką. Sąjūdis prašė oficialaus susitikimo, ir aš galvojau apie to implikacijas prieš sutikdamas. Nors grupės nariai buvo SSSR Aukščiausiosios Tarybos deputatai, jie neprasė susitikimo tu pareigū pagrindu. Jie atėjo kaip Sąjūdžio atstovai, ir aš žinojau, kad ši organizacija yra tikrai populiari Lietuvoje. Dar svarbiau, mūsų svečiai nebuvo laimėję laisvus rinkimus. Sprendimas buvo lengvas – su jais oficialiai susitikdamas, aš rodyčiau paramą demokratiniam procesui – ir mūsų pagarbą jiems, kaip okupuotos jų tautos atstovams. Pakviečiau šią grupę į mano rezidenciją, Spaso namus, ne į mano raštinę, nes aš norėjau būti tikras, kad sovietų auroritetai matytų, jog mes susitinkame atvirai. Nebūtų nieko, kas leistų įtarti slaptą veiklą – tai būtų panaudojama prieš mano svečius, jei padėtis pasikeistų" (p. 228).

Šeši Sąjūdžio delegatai atvykta kartu. Tai profesorius Vaidotas Antanaitis, Kazimieras Antanavičius, profesorius Bronislavas Genzelis, Kazimieras Motieka, Sąjūdžio vicepirmininkas Romualdas Ozolas ir Virgilijus Čepaitis, Sąjūdžio generalinis sekretorius. „Ozolas pradėjo po-

kalbį, paaiškindamas, kad Sąjūdžio pirmininkas Vytautas Landsbergis prašė šio susitikimo oficialiai informuoti JAV vyriausybę apie jų planus. Tačiau jis iššauktas iš Maskvos ir prašė šią grupę kalbėti už jį ir už Sąjūdį. Po šio įvado, grupės nariai paeiliui apibūdino jų organizacijos dabartinę strategiją, kuri nebuvo tik gauti ekonominę autonomiją ir ginti lietuvių kultūrą nuo rusifikacijos, bet pasiekti pilną nepriklausomybę 1990-ųjų metų viduryje. Planas vyktų palaipsniui, su vyksmu tuo pačiu metu teisinėje, ekonominėje ir politinėje srityse. Jie atimtų teisinį Lietuvos įjungimo į Sovietų Sąjungą pagrindą, deklaruodami naciu ir sovietų 1939-ųjų metų pakto slaptąjį protokolą negaliojančiu ir atšaukdami į Sąjungą įstojimo aktą, kuris buvo ginklo jėga užmestas neteisėtam Lietuvos parlamentui 1940-ais metais. Jie perimtų ekonomijos kontrolę, subordinuodami Lietuvoje esančias gamyklas vyriausybei Vilniuje arba vietinei valdžiai nuo 1990 metų sausio mėnesio 1 dienos. Jie taip pat reikalautų naujos Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos rinkimų, jei galima prieš 1989-ųjų galą, bet neveliau ankstyvų 1990-ųjų metų. Jei Sąjūdis laimėtų – o tam nebuvo abejonės – Aukščiausioji Taryba pasiūlytų naują konstituciją, kuri imtų pavyzdžiu nepriklausomos Lietuvos konstituciją ir šauktų referendumą naujai konstitucijai priimti neveliau 1990 metų birželio mėnesio. Po to būtų išrinktas visiškai naujas parlamentas, pavadintas Seimu. Sovietiniai rinkimai negaliojant nepriklausomoje valstybėje" (pp. 228-229).

Matlock mąsto, besiklausydamas šio drąsaus plano, kaip dalykai yra pasikeitę. Jis negalėjo matyti, kad Lietuva būtų už metų laisva. Dveji ar treji metai būtų stebuklas. Jis seniai žinojo, kad dauguma baltų norėjo nepriklausomybės. Ne tai pasikeitė. Kas buvo nauja, tai tas būdas, kuriuo jie be baimės diskutavo savo tikslus. Vos prieš trejus ar ketverius metus lageris ar beprotnamis būtų laukęs to, kuris siūlė atsisakyti iš Sąjungos. Prieš keturiasdešimt metų tai būtų buvusi kulka pakaušiu. „Kas mane labiausiai pritenkė, tai kad jie atėjo kalbėtis su Jungtinių Amerikos Valstybių ambasadoriumi ir rizikuoti būti kaltinami išdavyste, pasakojant svetimam žėgai, ką jie galvoja. Tai yra psichologiškai laisvų žmonių veiksmai, ir nuo tos dienos 1989-ais metais aš niekad neabejojau, kad jie laimės, ne kokioj tolimoj kartoj ateinančiam šimtetyje, bet prieš šiojo galą" (p. 230).

Matlock su šešiais Sąjūdžio svečiais diskutuoja, kokia bus sovietų reakcija. Jam lietuviai sako, kad jei jie įstengs nepasiduoti provokacijom, jie laimės. Turės tūkstančius, gal dešimtis tūkstančių nužudyti, kad mus sustabdytų. Ir jei sovietai tą darytų, būtų galas perestroikai, galas Gorbachiovui. Manome, kad jie tą žino. Ar lietuviai galvoja, kad šis

Algimantas Kezys – iš fotografijų ciklo „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos". | Kristijonas Donelaitis Vilniaus universiteto rūmų fasado nišoje.

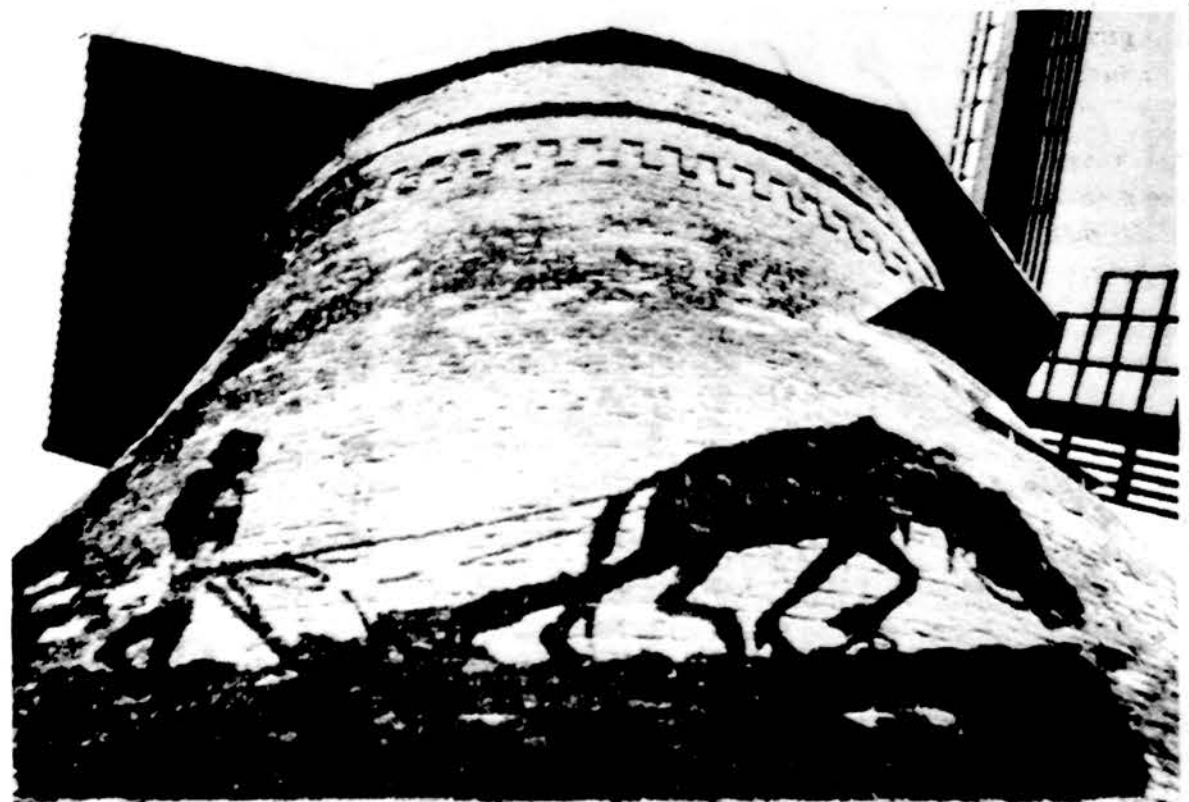

Algimantas Kezys – iš ciklo „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos". | Adomas Mickėvičius Vilniuje, prie Bernardinų ir Sv. Onos bažnyčių.

planas bus veiksmingas? Taip. Su kiekvienu žingsniu Gorbachiovas turės rinktis: ar leisti mums pasislinkti arčiau prie mūsų tikslo, ar sunaikinti visą jo politiką ir nuversti jo paties valdžią. Lietuviai įsitikinę, kad šiuokart jie turi iniciatyvą ir jos

nežada prarasti. „Mano svečiai tada manęs klausė, kaip Jungtinės Amerikos Valstybės reaguotų, kai Lietuva paskelbtų savo nepriklausomybę. Ar jie galėtų tikėtis JAV pagalbos, jei sovietai

(Nukelta į 4 psl.)

Algimantas Kezys – iš fotografijų ciklo „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos“.

Algimantas Kezys – iš fotografijų ciklo „Grįžtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos“.

Kazys Bradūnas

Su dvidešimtu amžium ant pečių

Vasario šešioliktosios Signatarui

Plunksnos, su kuria tu pasirašęs,
Jokiame muziejų nerandu,
Tik matau tavas raides mažasias
Dideles tarp amžinybės valandų.

Lenkiamės prie Signataro kapo –
Praeities ir dabarties ryšys.
Tik ant naujo, tuščio, balto lapo
Ką rašysime ir kas pasirašys?

Bėgs vėl metai, ir laikai mainysis.
Blunka net ryškiausioji spalva.
Tik palieka tavo parašas didysis –
Lietuva.

Millers Island, 1996. I.20.

Herbas

Sunkus kaip kalnas,
Lengvas kaip legenda,
Su dvidešimtu amžium ant pečių
Šventasis Kristupas
Per Vilniaus brastą brenda,
Per srovę kraujo ir kančių.
Ir tu prie herbo nuogas ateini
Ir krikščijies jo vandeny.

Miesto gynimas

Už mūro gynybinės sienos,
Už paskutinės dangos,
Kertas dar likusios dienos,
Puolamos be atvangos.

Stovi likimas prie vartų
Su lemtingu raštu.
Ir aš gal paskutinį kartą
Atsigrįžtu.

Prieš akis miestas –
Auksas ir pelenai.
Dabar tu arba nieko,
Arba viską žinai.

Prieš vengrų spektaklį Vilniuje

Seniai seniai – dar prieš Lietuvą
Ir prieš Vengrijos pradžią
Tvino Dunojus į dainą,
Giedamą pramotės.

O dabar man atrodo,
Kad joja ir joja
Karalius Batoras
Per Vilniaus miestą
Rūdininkų gatve...

Visos miesčionkėlės
Raiteliu gėrėjos...

Eilėraštis lieka čia nebaigtas –
Uždanga kyla.
Sėskis ir tu, karaliau.

Maldininkas

Čiagi stovėjo –
Buvo žmogus,
Atėjęs į Vilnių
Kaip maldininkas
Ir atgailautojas,
Ir kaip sukilėlis
Visai neseniai
Ir prieš šimtus metų.

Laiko žarijose
Gruzda jo pėdos.

Kaip man dabar
Nusiauti basam
Ir atsiklausti
Ant šventojo
Granito grindinio
Kraujo žarijų.

Muša laikrodis

Miestų miestą skriaudžiamą myliu,
Net senovė man jo moderni,
Kai prie kapo padedu gėliu,
O prie lopšio stovi jauni.

Viešpatie, jeigu gali,
Pakartok, ką gero padarei.
Ir girdžiu – prie Katedros toli
Muša laikrodis, ir dreba žiburiai.

Prieš Katedrą

Miesto raudoni stogai
Saulėje dega.
Jei gyvenime pavargai,
Susivynioki taką

Ir ištiesk vėl prieš Katedrą
O aš, jei suspėsiu,
Paliksiu Katedrą atdarą
Ieškančiam Dievo pavėsio.

Apmąstymai Šv. Kazimiero bažnyčioje

Visas miestas klojo tau pamatus,
Baigė kupolą valdovų vainiku,
Šimtmečius giedojome Laudamus,
Verkėme, praradę ne laikų,

Kada blogis viską grobė, ardė,
Kad išnyktumei žmonių atmintyje,
Nelikai tu dingusi bevardė –
Buvai Vilnius mūsų širdyje.

Po niokojimų, po atgimimo
Klausausi vargonų gaudimo,
O rūspestiu svaigsta galva –

Karalaitis į miestą atėjo
Ir stebuklą vėl pakartojo,
Tik ar matė jį Lietuva?

Baltiškąji plyta

Anapus laiko pasislėpsiu –
Už saulės, už nakties tamsos,
Kur prie šventų, gyvų griuvėsių
Takas vingiuodamas sustos,

Ir seną, baltiškąją plytą
Paliesiu gydančiu pirštu –
Būk tu, į kraują pamirkyta,
Istorijos sakramentu.

Girų trauka

Aš išeinu. Ir grįšiu vakare.
Man reik pabūti ant šventos kalvos,
Kur tolyje Antakalnio giria,
Kur medžių šaknys tartum Lietuvos

Pritvinkę gyvo kraujo venos.
Ten tolyje Antakalnio giria...
Ne dėl poezijos ir ne dėl meno
Aš išėjau ir grįšiu vakare.

Ar Žemė neužsimerks?

Herojišką tragediją
Suvaidinom geriau už graikus.
Susikabinom rankom
Lyg apeiginiam šoky.

Dabar festivaliui
Reikia komedijos,
Nors ir makabriškos.
Ir tam talentų
Kiek tik tai nori.

Kazys Bradūnas

Onos Pajėdaitės nuotrauka

Bet kai nusiplausime grimą,
Kai nusivilksime brangius
Spektaklio rūbus,
Ar žemė neužsimerks
Priešais begedišką
Mūsų nuogumą?

Kur aš nukeliausiu

Lyg plaštakė pro lango stiklą
Ieškasi išeities.
Kiek to laiko beliko,
Tos dienos ir nakties,

To begalinio skliauto,
Atremto Dievo peties,
To kelio kelelio keliauto,
Nubėgančio už mirties.

Vakaro vėsa

Toks mėlyno dangaus ramumas,
Ilgos kelionės pabaiga,
Vaikystės bulvienujų dūmas
Lyg permatoma uždanga.

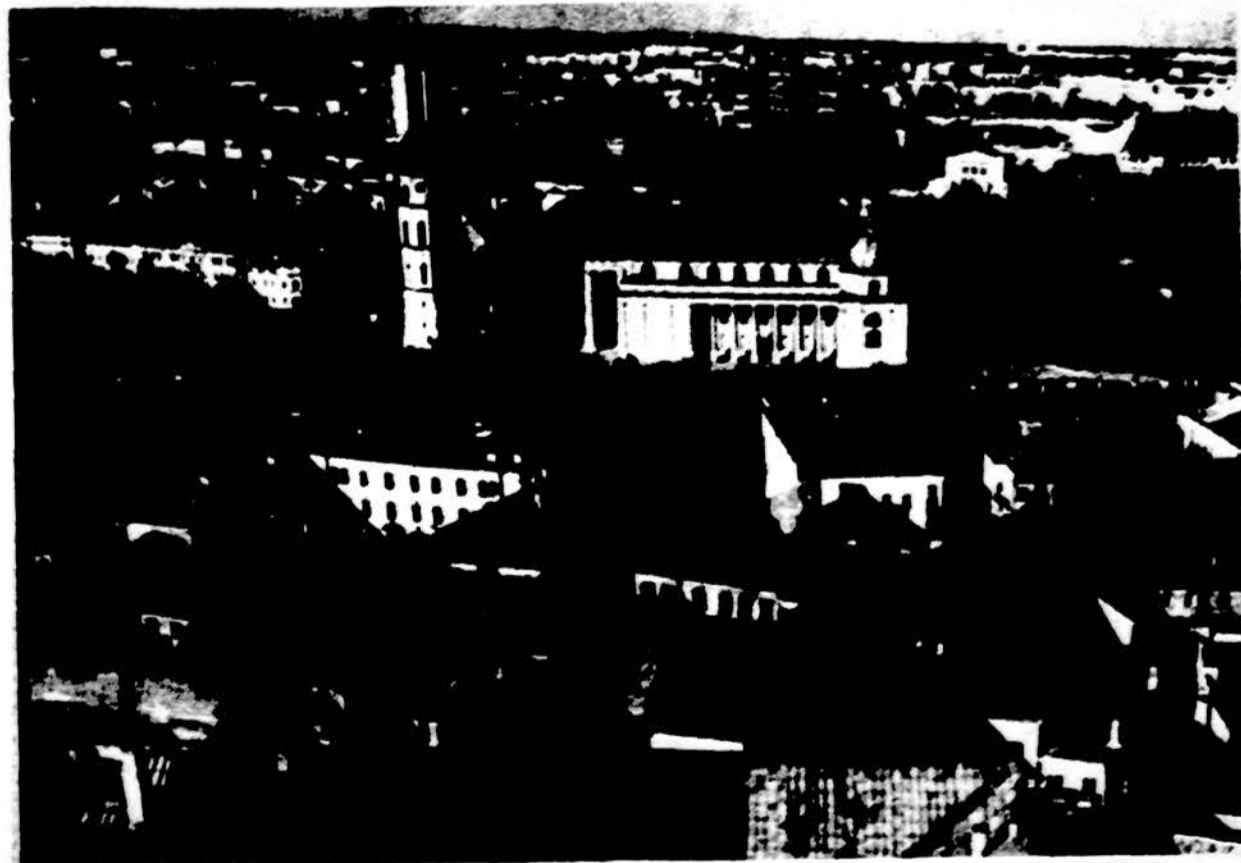
Ir netikiu, kad viskas miršta,
Dengias vėsa vakarine,
Tai tik išpaudžia Dievas pirštą
Į žemės molį – į mane.

Vieninteliai namai

Pasulyje tapai klajūnu,
Ir tėviškė ne tau, ne ta.
Kur tu dabar nuvesi sūnų
Paliesti žemę. Ji šventa.

Gerieji žmonės dar tau rodys:
Tu čia, tu ten, tu aplamai,
O pasiliko tik tai Žodis
Tavo vieninteliai namai.

Kazys Bradūnas

Vilniaus senamiesčio panorama su Katedra ir varpinės tornelais.

Antano Butkano nuotrauka

Lietuviai ir imperijos mirtis

(Atkelta iš 2 psl.)

bandytų ekonominę blokadą? Aš paaiškinu, kad aš negalėjau duoti oficialaus atsakymo ir abejoju, ar Washington'as sutiktų jiems atsakyti abstraktų klausimą. Vyriausybės nemegsta hipotetinių klausimų. Aš galėčiau duoti tik savo paties asmeninį vertinimą. Pirmiausia, JAV valdžia ir beveik visų amerikiečių simpatija būtų su Lietuva, jei ji paskelbtų nepriklausomybę. Nepaisant to, greito pripažinimo nereiktų tikėtis, nes pripažinimas taip pat įvelia sprendimą, kad krašto vyriausybė taip pat kontroliuoja tą teritoriją, kurią ji laiko sava. Jei Lietuva pasiliktu efektyvią sovietų kontrolę, Amerikos vyriausybė greičiausiai negalėtų pripažinti jos vyriausybės, nesvarbu, kaip daug Lietuvai simpatijų turėtų. ... Vienas iš svečių (užmiršau, kuris) žiūrėjo man tiesiai į akis ir pastebėjo "Tai mes esame vieni. Jūs esate už demokratiją ir apsisprendimą, bet mes esame vieni". Žodžiai gelė. "Dvasiškai ir politiškai jūs nesate vieni", stengiausi sudėti dalykus perspektyvon. "Mes nepripažįstame, kad jūs teisiškai esate Sovietų Sąjungos dalimi, ir mes niekad su tuo nesutiksime, nebent Lietuvos žmonės tai laisvai pasirinktų. Jei būtų bandymų naudoti jėgą prieš jus ar ekonominį boikotą, mūsų reakcija bus stipri, bet be smurto. Aš negaliu pasakyti iš anksto, kokia ji būtų, bet ji tikrai nutrauktų sovietų ir amerikiečių ką tik pradėtą bendradarbiavimą. Geri santykiai su Jungtinėmis Amerikos Valstybėmis ir aplamai su Vakarais yra gyvybiškai svarbūs perestroikai, ir visa tai išlektu pro langą, jei Lietuvoje – ar kitur Baltijos valstybėse – būtų represijos. Todėl aš nesakau, kad mes nieko nedarytume jus paremti. Jei jūs galėsite sėkmingai įvykdyti savo planus, tai ne maža dalimi bus dėl to, kad Maskva žino, jog ji susidurtų su labai kenksminga reakcija iš Vakarų, jei ji naudotų jėgą. Bet jei dalykai pagenda ir sovietai naudoja jėgą, nėra jokio būdo jus apsaugoti. Jūs būsite tiek pat sužeidžiami kaip kiniečiai studentai Tiananmen aikšteje. Šia prasme jūs esate vieni. Aš norėčiau, kad būtų kitaip, bet aš nesakysčiau tiesos, jei sakysčiau ką nors kita". Tyla. Dešimt sekundžių. Gal dvidešimt. Jautėsi ilgai. Tada balsas: "Kai jūs tą sakote, mes tuime sutikti. Mes niekad negalvojome, kad kas nors kitas atliks mūsų darbą už mus" (pp. 231-232).

Susitikimas Maltoje

Pirmą kartą knygoje turime progą skaityti apie Gorbačiovo ir Bush'o slapto susitarimą dėl Rytų Europos ir Baltijos valsty-

Algimantas Kezys – iš fotografijų ciklo „Grįžtančių paukščių preludijos: Lietuva – bevardės impresijos“.

bių Maltos viršūnių konferencijoje. „Pranešimas apie konferenciją sukėlė gandrų bangą Baltijos valstybėse – ir kitur Sovietų Sąjungoje – kad Bush padaręs ar padarys sanderį su Gorbačiovu išlaisvinti Rytų Europą už sutikimą pro pirštus žiūrėti i Gorbačiovo elgesį su tautomis Sovietų Sąjungoje. Anksčiau tais metais girdėti gandai apie Henry Kissinger'io siūlymą derėtis su sovietų vadais dėl Rytų Europos tik sustiprino įtarimus“ (p. 268). Matlock vėl kalbasi su grupe atstovų iš Baltijos valstybių. „Mano svečiai ėjo stačiai prie reikalo. Ar teisybė, kad Bush ir Gorbačiovas susitarė, kaip girdima ganduose? Visos akys buvo įbėstos į mane, bet nors kartą aš jiems negalėjau duoti geras žinias. Jūs turite daug dalykų, kuriais turite rūpintis“, aš sakiau, „bet šis nėra vienas iš jų. Nebuvo jokio sanderio, ir nebuvo“. Jie nebuvo tikri. Ju susirūpinimą galėjai ranka liesti. „Bet kas atsitiks Maltoje?“ vienas klausė. Tikrai nežinau, nors tikiuosi gerų diskusijų – apie ginklų kontrolę, apie Rytų Europą, apie mūsų ateities ekonominius ryšius. Bet aš žinau, kas neatstiks, ir tai yra mūsų politikos pasikeitimas nepripažinti sovietinę Baltijos valstybių aneksiją“ (p. 269).

Maltoje konferencija prasidėjo 1989 metų gruodžio pirmą

dieną nepaprastai audringoje aplinkoje. Iki šio laiko buvo galima tik spėlioti apie slapto susitarimus, o dabar apie juos Matlock'o knygoje galime skaityti, nors labai diplomatiškai atpasakotus: „Kas buvo svarbiausia Maltoje, šalia niuimtų barjerų prekybos plėtimui, tai buvo pasiekti informalius susitarimai dėl Rytų Europos, Vokietijos ir Baltijos valstybių. Tai nebuvo 'sanderiai', kurie buvo pasiekti derybomis iš kitų nugaros – ir prieš kuriuos mūsų santarvininkai ir Rytų europiečiai, savaime suprantama, priešinosi – bet gal geriau apibūsinai užtikrinimai, kurie kilo iš diskusijų apie padėtį. Gorbačiovas užtikrino prezidentą, kad jėga nebūtų naudojama Rytų Europoje, kad jis suprato, jog sovietų kariuomenė bus atitraukta, ir kad jis leistų Rytų europiečiams laisvai pasirinkti politinę ir ekonominę sistemą. Jis dar vis tikėjosi išlaikyti Varšuvos paktą, bet tam nenaudotų jėgos ir grasinimų. Iš savo pusės Bush pasakė Gorbačioviui, kad tol, kol jėga nebūtų naudojama, JAV nebandytų išnaudoti pokyčius Rytų Europoje ir nesiiimtų veiksmų, kurie apsunktintų Gorbačioviui priimti besikeičiančią padėtį. Gorbačiovo pažadai Baltijos valstybių atžvilgiu buvo mažiau kategoriški, negu tie dėl Rytų Europos. Jis

stengtųsi išvengti represijų, kiek tai būtų galima, nes jėgos naudojimas reikštų perestroikos galą. Nors jis svarstytų beveik visas sąjungos su Baltijos valstybėmis galimybes, jis negali leisti joms vienašališkai atsiskirti; baltai turi veikti konstitucinių ir teisinių reikalavimų rėmuose. Bush priminė Gorbačioviui, kad Jungtines Amerikos Valstybes niekad nepripažino ir nepripažins Baltijos valstybių aneksijos. Bet jis užtikrino Gorbačiova, kad jei jėga nebus naudojama prieš nepriklausomybės sąjūdžius, JAV nieko nedarys padėčiai pastrinti. Tačiau, jis tęsė, jei Maskva bet kada naudotųsi jėga, antisovietiniai jausmai užlietu JAV ir užkirstų kelią tolimesniems ryšiu pagerėjimams. Diskusijos apie Baltijos valstybes vyko privačiame posėdyje. Kai buvau supažindintas su diskusijų turiniu, galvojau, kad prezidentas dave teisingą toną. Jis paaiškino, kad sovietų jėgos panaudojimas Rytų Europoje ar Baltijoje pabaigtų ėjimą prie JAV ir sovietų bendradarbiavimo, bet taip pat užtikrino Gorbačiova, kad jis nebandytų išnaudoti greitai besikeičiančią padėtį. Tuo pačiu metu jis išvengė bet kokio Rytų Europos ir Baltijos valstybių ateities statuso svarstymo, primygtinai teigdamas laisvo pasirinkimo principą, su kuo Gorbačiovas sutiko“ (p. 272-273).

Aišku, šitame „dviejų didžiųjų“ nuomonių suderinime Gorbačiovas galėjo matyti pažadą, kad Bush įstengs nematyti ir nereaguoti su smurta, jei jis vyks tvarkos palaikymo vardu. Jei jis taip manė, tai už metų elitinio KGB Alpha dalinio pasireiškimo Vilniuje prie radijo ir televizijos bokšto Bush matė ir stipriai reaguavo. Tai Gorbačiovas greičiausiai interpretavo kaip Maltos susitarimo sulaužymą.

Nejauki ta asmeninė galiūnų diplomatija. Atrodo, kad tikrai užsimezga draugystės, kurios veda prie labai savotiškų išraiškų. Viena iš jų yra JAV dėsima pripažinti Baltijos valstybių nepriklausomybę puči sugriuvus. Matlock parastinėje pasaboj gana sausai sako: „JAV nusileido Gorbačiovo prašymui ir atidėjo pripažinimą keliom dienom. Prezidentas Bush buvo dėl to kritikuojamas tuo metu, bet trumpas pavėlavimas nebuvo neišmintingas ir nepadarė žalos Baltijos vyriausybėms“ (p. 801). Gal tas Maltos susitarimas ir galutinis žaidimas su pripažinimu taip ir sužadino beveik visuotinį Amerikos lietuvių kartėlį Bush'o atžvilgiu. Iki šių dienų neteko sutikti lietuvių Bush'o gerbėjo.

Knyga tik sustiprins šią išsankstinę nuomonę. Jei šimutis ir Grigaitis nebūtų įstengę praversti JAV Kongrese įstatymo nepripažinti Baltijos valstybių įjungimo į Sovietų Sąjungą, tikrai dar ir dabar būtų Sąjunga, nes asmeniškos galiūnų biculystės vardan nebūtų matoma pavergtųjų kančių. Paties Matlock'o irgi negalima įrašyti į Bush'o gerbėjus: jis ant jo užsūrūstines už labai neatsargų kalbėjimą, kuris statė dideliam pavojun Maskvos miesto burmistrą Popov.

Imperijos autopsija

Matlock pateikia ir imperijos autopsiją: „Mirusysis buvo piktybinių igūdžių asmuo, kuriuos jo daktarai bandė gydyti. Jie įstengė palengvinti paciento paranoją ir apriboti jo agresyvių elgesį, bet naudojami vaistai pagadino jo imunosistemą, ir jis eventualiai mirė nuo besiplečiančių injekcijų, kurios normaliam kūnui nebūtų gyvybei pavojingos. Kadangi paciento piktybiniai igūdžiai buvo dešimčių milijonų žmonių mirties priežastis ir šimtų milijonų gyvenimus gadino, buvo aiškiai svarbiau išgydyti igūdžius, negu išgelbėti pacientą. Paciento chroniškas pasirinkimas piktnaudžiauti jėga buvo sukūręs skle-

Sonatos ir Roko Zubovų koncertas Lemont'e

ARNOLDAS VOKETAITIS

Gruodžio 3 dienos, sekmadienio popietę, Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois, nekantriai laukėme talentingos poros (vyro ir žmonos), Sonatos ir Roko Zubovų pianino koncerto. Programą sudarė patys menininkai, ją pavadindami „Čiurlionio pasaulis“ ir dedikuodami žymiajam Lietuvos muzikui ir pirmajam Lietuvos klasikiniam kompozitoriui ir impresionistui, dailininkui Mikalojui Konstantinui Čiurlioniui, kurio gyvenimas buvo labai kūrybingas, bet ir labai trumpas. Čiurlionis mirė sulaukęs vos 36 metų. Jis mus paliko per greitai, kaip per greitai mus paliko Chopin'as, Mozart'as ir Mendelssohn'as.

Lietuvių dailės muziejaus galerija prisipildė muzikos mėgėjais, rimtais koncertų lankytojais, muzikos studentais bei ištikimais muziejaus rėmėjais. Galerijos intymioje atmosferoje galėjai įsivaizduoti, kaip būdavo tais laikais, kai Chopin'as ar Liszt'as koncertuodavo jaukiuose salonuose savo draugams. Tas jausmas supo čia susirinkusius, kai jie stebėjo Wurlitzer pianiną, dingai stovintį ant šiek tiek pakeltos platformos, kur jis laukė jį meistriškai valdysiančių rankų.

Rokas Zubovas apibūdino įžanginę koncerto dalį, kai jo žmona Sonata kūrė popietės nuotaiką, skambindama su tinkamu švelnumu, reikiamu gyvumu ir jausmingumu J. S. Bach'o ir Frederic Chopin'o kūriniams. Jos pristatyti 12 Chopin'o preludijų, opus 28, su įvairiais tempais ir dinamika, publikos buvo šiltai priimti. Ji pasirodė pilnu savo meistriškumo pajėgumu, nuo švelnūčių pianis-

rotiška sistema, kuri mažai reagavo į terapeutinę intervenciją. Atsakingi daktarai pasiekė savo svarbiausią tikslą. Faktas, kad pacientas neišlaikė gydymo, daugiau pasako apie paciento ligiškumą, negu apie naudotą gydymą“ (p. 676-677).

Jack Matlock knyga nepaprastai įdomi ir sklandžiai parašyta. Tai stora knyga, bet greitai skaitoma. Knygos korektūra skaityta labai atidžiai – aštuonių šimtų puslapių knygoje pastebėta tik trejetas korektūros klaidų. Gaila, kad viena iš jų yra parašyta

Rokas ir Sonata Zubovai

Jono Tamulaičio nuotrauka

mo iki stiprių fortissimo ir reikalaujanti esant arpedžiu. Su šiuo pakiliu momentu pianiste jau galėjo ir pabaigti šią koncerto dalį, bet buvo publiškai dosni ir dar paskambino Chopin'o polonezą (fantasija-opus 61, AS dur), kuris buvo lygiai taip gražiai atliktas, kaip ir ankstyvesni preludai, nors pirmoji koncerto dalis šiek tiek per ilgai užsėtė.

Po pertraukos publika grįžo pagrindinei koncerto daliai. Čiurlionio kūrybai, kurią skambino ir apie ją pasakojo Rokas Zubovas.

Paskaitos forma Zubovas kalbėjo šiltai ir nuoširdžiai apie Čiurlionio gyvenimą, jo muzikos ir meno studijas, naudodamasis jo kūrinių reprodukcijomis, kurios buvo išdėstytos abiejose pianino pusėse. Kalbedamas angliškai

nelietuviams ir grįždamas vėl prie lietuvių kalbos, pianistas iššaukė lengvą humorą publikoje, kai momentui susvyravo, sakydamas: „duokite man laiko pakvesti kalbas“.

Rokas Zubovas yra jaunas, naujas Čiurlionio muzikos perdavėjas Amerikoje po profesoriaus ir pianisto Andriaus Kuprevičiaus Cleveland'e, kuris dešimtmečius buvo Čiurlionio muzikos atlikėjas/perdavėjas. Paryžiuje tai daro lietuvių pianistė Mūza Rubackytė. Zubovas aiškino Čiurlionio muzikos kūrinių ir piešinių sąryšį ir kaip kompozitorius/dailininkas išvystė savitą muzikos kalbą – kompozicijos išreiškimo apimtį, kuri galbūt padarė įtakos ir kitoms kompozitoriams.

Daugelį klausytojų Roko Zubovo aiškinimai domino, tačiau paskaitos stilius turėtų būti apdailintas, be klausytojų trukdančių išsireiškimų. Gal būtų buvę geriau, jeigu jis būtų palikęs patiem klausytojams apie tai pasiskaityti iš informuojančios programos, kaip tai yra praktikuojama daugelyje koncertų. Žvelgiant iš kitos pusės, kartais yra gera turėti menininko ryšį su auditorija, jeigu tai yra atliekama asmeniškai ir šiltu būdu.

Paties Roko Zubovo skambinimas parodė, kodėl jis yra vienas iš talentingiausių mūsų pianistų savo virtuoziniu stiprumu ištiesai jo pasirinktoje programoje, patraukiantis savo klausytojų dėmesį nuo melodingų, tematiškų impromptu fis-moll, iki „Jūros“, mažų jūros vaizdų ciklo. Aišku, mes visi pažįstame Čiurlionio orkestrine siuit'ą „Jūra“, bet „Jūra“ yra visiškai skirtinga muzikinė kompozicija. Kiti Zubovo atlikti Čiurlionio kūriniai buvo: Nokturnas fis-moll, Ruduo, dvi variacijos „Oi giria, giria“ ir „Be-sacius tema“, bet buvo ir Allegro moderato iš Sonatos F dur, kur Zubovas pasirodė savo pianistinui pajėgumu. Kompozicija, savo tautinėmis išraiškoms ir dinamišku temperamentu (gamų pasaužuose), davė klausytojui pajusti Lietuvą su ją supančiomis kalbomis ir tankiais miškais. Zubovas perdavė visa tai ir dar daugiau, atlikdamas kompozicijas su dideliu aiškumu ir išbaigtumu.

Pabaigai, klausytojai išreiškė savo pasitenkinimą gausiais plojimais siems dviems jauniems talentams, kurie labai daug pagaugo savo srityje per trejus savo darbo metus Amerikoje. Kai daugiau susipažįstame su jų meniškais sugebėjimais bei Čiurlionio muzika, linktume, kad kitos lietuvių kolonijos šiame krašte surastų galimybę pristatyti Zubovus savo klausytojams, su šia Čiurlionio programa arba net kitoki koncerto formata.

(Iš anglų kalbos vertė Aldona Kamantienė.)

Algimantas Kezys – iš ciklo „Grįžtančių paukščių preludijos: Lietuva – bevardės impresijos“. (Paminklas gynybinei barikadai 1991-1992 metais Vilniuje.)

Algimantas Kezys – iš ciklo „Grįžtančių paukščių preludijos: Lietuva – bevardės impresijos“.